
Vysoká mysl univerzit

Vysoká mysl univerzit

26.08.2010, E15, autor: Miloslav Pešta

V dnešní době, kdy brány univerzit opouští s diplomem v kapse stále více absolventů, bezpochyby narůstá dojem, že vysoké školy jsou pouhou továrnou na výrobu specializovaných odborníků. Historie však ukazuje, že univerzity byly zakládány s mnohem košatějším a vznešenějším posláním, než si dnes většina lidí - i absolventů - uvědomuje.

Původ samotného označení pochází z latinského *universitas magistrorum et scholarium*, což znamená společenství učitelů a žáků, a zprvu se jednalo v podstatě o jakousi formu cechovní organizace - seskupení učenců. Od počátku vznikaly papežskými bulami jakožto autonomní církevní instituce a nepodléhaly moci světské ani biskupské. Mohly se odvolávat přímo k papeži. Danou svobodu pak využily ke své osobité organizaci a správě. Tyto univerzity dalece přesahovaly hranice města - nejvýznamnější přijímaly studenty z celého křesťanského světa, kterým pak byl garantován volný pohyb napříč

státy za vzděláním. Každoroční cesty studentů po Evropě na své univerzity tvořily značný podíl na tehdejší celkové migraci obyvatelstva.

V čem ale spočívala ona "vysokost"? Nebylo to v množství absolventy zvládnutých vědomostí, nýbrž v hledání nových cest lidského poznání i za cenu bloudění, v odpovědnosti za vědění a vzdělanost společnosti, v kreativním reagování na živého ducha doby - a mělo by tomu tak být dosud.

Nejstarší univerzity

Dnes se těžko určuje, která univerzita je nejstarší. Instituce vyššího vzdělávání existovaly už ve starověku - Řecko (Akadémie), dále pak v raném středověku - Gundišapur v Persii, založený v 6. století na zoroastriánské tradici nebo Yuelu v Číně z 10. století. Nejčastěji je jedinečnost evropských univerzit zpochybňována v souvislosti s madrasami - arabskými vyššími školami při mešitách, které mohly ovlivňovat Evropany v dobytém Španělsku, na Sicílii a především pak na Blízkém východě, kam se Evropané dostali při křížových výpravách.

Nejstarší univerzita v Evropě je v Bologni, založená pravděpodobně v roce 1088 a specializovaná na právo světské i kanonické. Byla spravována studenty, a představovala tak jeden z modelů řízení univerzity. Mezi její absolventy patřili například Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Mikoláš Koperník. Je pozoruhodné, jak velké množství univerzit vzniklo v severní Itálii, a tím tuto oblast zařadilo ve vrcholném středověku na čelo evropské vzdělanosti.

Sorbonna

Druhým centrem vzdělanosti byla pařížská univerzita, založená okolo r. 1150, jako škola ovšem fungující od roku 1090. Její nejnámější součástí - Sorbonna byla založena později Robertem de Sorbonem jako kolej pro chudé studenty. Byla řízena mistry - vedl ji rektor a v čele jednotlivých fakult (práva, lékařství, teologie a svobodných umění) stáli děkani, studenti pak byli rozděleni do národa francouzského, normandského, pikardského a anglického. Proslula jako centrum scholastiky a působiště nejpřednějších evropských myslitelů - například Alberta Velikého, Tomáše Akvinského nebo sv. Bonaventury.

Další zajímavá univerzita se nacházela v jihofrancouzském městě Montpellier a proslavila se především svým zaměřením na lékařství. Byla založena v roce 1220 sice právníkem z Bologne, ale slavná lékařská fakulta byla vedena pravděpodobně lékaři ze Španělska. Za svůj rozvoj vděčila také pánům z Montpellier, kteří ji významně podporovali. Mezi známé absolventy patří Francois Rabelais, pokoušel se zde studovat také známý prorok Nostradamus, ovšem byl vyhozen kvůli tomu, že provozoval lékárnictví, což bylo zakázáno jakožto nedůstojné kšeftování.

Anglosaští rivalové

Dlouhou tradici má také samozřejmě anglosaské vysoké školství, a to v Oxfordu od roku 1096, třebaže univerzita sama byla založena roku 1167. Odvěký rival v Cambridge přišel na svět v roce 1209, když studenti byli vyhnáni z Oxfordu po hádce s obyvateli města. Španělsko se může pochlubit univerzitou v Salamance, založenou počátkem 13. století.

Pozoruhodné jsou také počátky vzdělanosti v Americe - oficiálně první univerzita vznikla v Peru, v Limě roku 1551, třebaže v Dominikánské republice v Santo Domingu snad již spatřila světlo světa v roce 1538. Na území dnešních USA to byl snad první v roce 1636 Harvard, s majetkem 27 miliard dolarů dnes nejbohatší na světě.

Na východ od Rýna

Naše pýcha, Karlova univerzita, nepatří v Evropě se zakládacím rokem 1348 rozhodně mezi nejstarobylější, ale byla první na sever od Alp a na východ od Rýna. Za ní pak následovala nová vlna univerzit - Krakov, Heidelberg, Lipsko, Kolín, ty mohly být zakládány už králi nebo městskými samosprávami. Na UK můžeme také demonstrovat zhoubné důsledky zasahování státní moci do chodu školy - Kutnohorský dekret roku 1409 způsobil bezvýznamnost na dlouhá staletí, rovněž tak dohled KSČ po roce 1948 zničil akademickou autonomii se všemi neblahými důsledky.

A dnes? Jak je to se vznešeností univerzit tváří tvář plzeňské kauze? Inu, míra noblesy je v našich rukou.

Miloslav Pešta